

Mariana Jerzego Toporowskiego (1901-1971) "Księgozbiór Świętokrzyski"

Księgozbiór powstał i początkowo przechowywany był w Warszawie, od 1952 r. stał się własnością Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Kielcach, po odstąpieniu go tej instytucji przez Mariana Jerzego Toporowskiego.

Marian Jerzy Toporowski - krytyk literacki, bibliograf, tłumacz, wybitny biograf i znawca twórczości Puszkina oraz wydawca jego dzieł, zarazem rozmówany w Ziemi Kieleckiej kolekcjoner książek o niej, urodził się 27 stycznia 1901 r. w Pińczowie w województwie kieleckim. Był synem architekta Feliksa i Jadwigi z Chodkowskich. W Kielcach uczęszczał wraz z młodszym bratem Stanisławem (wybitnym działaczem ruchu robotniczego i antyfaszystowskiego) do Gimnazjum Państwowego im. J. Śniadeckiego, następnie w latach 1922-1925 studiował polonistykę na Uniwersytecie Warszawskim.

Debiutował w 1923 r. jako poeta, drukując swoje wiersze w *"Twórczości Młodej Polski"* i w *"Reflektorze"*. W 1925 r. redagował akademickie piśmo *"Torpeda"* (dodatek do *"Twórczości Młodej Polski"*).

Po skończeniu studiów podjął pracę w Bibliotece Publicznej w Warszawie oraz w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W 1928 r. zajął się pracą redakcyjną, w Warszawie wszedł w skład redakcji *"Expressu Porannego"*, w Kielcach redagował w 1929 r. gazetę *"Opinja - Niezależny Dziennik Demokratyczny"*. W 1934 r. M. Toporowski musiał porzucić pracę dziennikarską ze względu na zaangażowanie w lewicową działalność polityczną i utrzymywanie częstych kontaktów z bratem prześladowanym i więzionym. Podjął pracę w oświacie pozaszkolnej, następnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, gdzie zrodziło się trwałe zainteresowanie osobą Puszkina, które zaowocowały wkrótce obszerną rozprawą *"Puszkina rozmawia z carem"* zamieszczoną na łamach *"Wiadomości Literackich"* w 1937 r. (nr 52-53) oraz bibliografia *"Puszkina w polskiej krytyce"*.

Kampania wrześniowa oderwała go na pewien czas od pracy literackiej. W 1940 r., po ucieczce z jenieckiego szpitala, wrócił do pracy w Bibliotece Uniwersyteckiej, by kontynuować rozpoczęte badania nad Puszkinem. W

magazynem Biblioteki Uniwersyteckiej, dzięki czemu zbiory ocalały, gdy w 1944 r. upadły na budynek Biblioteki dwa pociski przebijając dach. Wspomnienia związane z budową betonowego stropu oraz pracą w Bibliotece Uniwersyteckiej podczas II wojny przedstawił M.Toporowski w opowiadaniu "*Strop*" wydanym przez Koło Bibliofilów Warszawskich w 1967 r.

W latach 1945-1947 pełnił M.Toporowski funkcję wicedyrektora Departamentu Prasy w Ministerstwie Informacji i Propagandy, w 1948 r. był wicedyrektorem Departamentu Literatury w Ministerstwie Kultury i Sztuki. Od 1949 r. pracował w Wydawnictwie "*Żytnik*" jako redaktor. Przyszłość swoją wiązał z otrzymaniem kierownictwa Muzeum Polskiego w Rapperswilu, gdy jednak sprawa ta upadła, powrócił do prac literackich nad twórczością Puszkina. Rezultatem jego puszkiniowskich badań po II wojnie jest rozprawa "*O nieznanym tłumaczeniu Puszkina*" oraz książki: *Puszkina w Polsce*, *W cieniu Jeźdźca Miedzianego*, *Geniusz i caryzm*. Toporowski przyczynił się do wydania w Polsce wielu dzieł Puszkina, niektóre z nich tłumaczył.

Poza Puszkinem, prace edytorskie M.Toporowskiego objęły m.in. *Rękopis znaleziony w Saragossie* J.Potockiego, *Poezje* J.Lechonia, *Poezje* J.Liebarta.

M.Toporowski zmarł w Warszawie 15 grudnia 1971 r., został pochowany na cmentarzu niewidomych w Laskach.

Zainteresowanie regionem świętokrzyskim i sentyment dla niego towarzyszyły Toporowskiemu zawsze, pomimo wypełnionego badaniami literackimi życia. W latach 1935-1948, a częściowo także później, opracował tzw. "*Bibliografię Świętokrzyską*", którą sam nazwał "*monografią bibliograficzną rodzinnej ziemi świętokrzyskiej*" ("*Strop*"s. 28). Bibliografia ta, licząca ok. 1 000 pozycji, jest w posiadaniu Działu Zbiorów Specjalnych Biblioteki Narodowej (Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach posiada mikrofilm). Przedmiotem opracowań zebranych w "*Bibliografii*" jest Ziemia Kielecka. Materiał uporządkował autor według następujących działów: 1) Czasopisma. Roczniki. Kalendarze. Prace i księgi zbiorowe, 2) Monografie i opisy ogólne miasta, miejscowości i okolic. Krajoznawstwo, 3) Dzieje polityczne i społeczne, 4) Historia kościoła, 5) Historia i sprawy gospodarcze, 6) Sprawy komunalne, 7) Szkolnictwo i oświata, 8) Sprawy kultury, 9) Literatura piękna, 10) Historia sztuki i zabytki, 11) Etnografia.

W 1950 r. w Muzeum Świętokrzyskim w Kielcach M.Toporowski zorganizował wraz z Aleksandrą Dobrowolską i innymi współpraco-

wnikami dużą wystawę poświęconą Stefanowi Żeromskiemu, pod którego urokiem pozostawał od czasów gimnazjalnych. Pełnił funkcję komisarza tej wystawy.

Przejawem silnego emocjonalnego związku M.Toporowskiego z Kielecczyną było także gromadzenie księgozbioru o tej ziemi, jej urokach krajoznawczych, historii, ludziach, przemianach społeczno-kulturalnych i ekonomicznych. Gromadzony z dużym smakiem księgozbiór przekazał on w 1952 r., za niewielką odpłatnością Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Kielcach.

Obecnie "*Księgozbiór Świętokrzyski*" Mariana Toporowskiego jest przechowywany w oddziale zbiorów regionalnych Wypożyczalni i Czytelni Głównej oraz w Dziale Zbiorów Specjalnych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Kielcach.

"*Księgozbiór Świętokrzyski*" kompletował M.Toporowski głównie w latach trzydziestych XX-go wieku, co potwierdza jego wypowiedź w opowiadaniu "*Strop*": "... *jeszcze przed wojną skolekcjonowałem sobie jedyny w tym rodzaju księgozbiór "świętokrzyski", po którym został mi dziś tylko ekslibris ze świętym, lysogórskim jeleniem*" (s.28) Jednak część książek nosi późniejsze daty wydania, nawet z lat pięćdziesiątych.

Księgozbiór liczący 177 tytułów a 187 woluminów, jest zbiorem cennych i często unikalnych już dzisiaj opracowań o Ziemi Kieleckiej. W księgozbiorze znajduje się 12 tytułów periodyków w 15-tu tomach oraz 7 pojedynczych numerów czasopism z artykułami o regionie kieleckim. Wśród wydawnictw zwartych występują: jeden starodruk - Johanna Carosiego "*Reisen durch verschiedene polnische Provinzen, mineralischen und andern Inhalts*" wyd. w Lipsku w l. 1781-1784; 11 książek wydanych w XIX w.; 116 książek z XX w. wydanych do 1945 r. Pozostałe pochodzą głównie z lat pięćdziesiątych XX-go wieku.

Wszystkie książki należące do zbioru są wyposażone w piękny ekslibris z legendarnym jeleniem świętokrzyskim, z napisem "*Księgozbiór Świętokrzyski Mariana Toporowskiego*". Autorem i wykonawcą ekslibrisu był Kazimierz Wiszniewski, znany grafik i malarz.

Etapy narastania kolekcji trudno obecnie dokładnie odtworzyć. Sam jej twórca wskazał na lata trzydzieste jako czas powstania zbioru. Jednak daty wydan niektórych książek świadczą o uzupełnianiu kolekcji także w latach czterdziestych i pięćdziesiątych.

"*Księgozbiór Świętokrzyski*" wpisany jest do ogólnego inwentarza Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Kielcach. Odrębnego inwentarza

brak. Zbiór posiada natomiast odrębny katalog alfabetyczny, opracowany w 1983 r. Ponadto opisy katalogowe książek tego zbioru są rozproszone w katalogach: regionalnych (alfabetycznym i rzeczowym), dokumentów życia społecznego, alfabetycznym i rzeczowym głównym zbiorów Wypożyczalni i Czytelnii Naukowej WBP.

W księgozbiorze ba uwagę zasługują monografie miast, osad i kościołów. Do cenniejszych należą: Aleksandra Bastrzykowskiego *"Monografia historyczna Kunowa nad Kamienną i jego okolicy"* (Kraków 1939) oraz tegoż autora *"Monografia historyczna parafii Ruda Kościelna nad Kamienną"* (Ostrowiec 1947); Stefana Kotarskiego *"Opatów w latach 1861-1864"* (Opatów 1935); Seweryna Borkiewicza i Zygmunta Lino-wskiego *"Monografia historyczna i gospodarcza powiatu jędrzejowskiego"* (Kielce 1937) i in. Do bardzo wartościowych opracowań należy seria *"Historyczne opisy kościołów, miast, zbytków i pamiątek w powiatach: jędrzejewskim, włoszczowskim, pińczowskim, skalbnierskim, wiślickim, stopnickim, olkuskim"*. Twórcą i autorem tej serii był ks. Jan Wiśniewski.

Liczenie reprezentowany jest dział krajoznawstwa, w którym twórca kolekcji zgromadził m.in. 11 najstarszych przewodników turystycznych po Kielecczyźnie i Kielcach, opracowanych przez wybitnych znawców regionu świętokrzyskiego: Tadeusza Dybczyńskiego, Józefa Zdanowskiego, Bronisława Obuchowicza, Stanisława Bełżeckiego, Sylwestra Kowalczewskiego, Edmunda Massalskiego.

Wśród pamiętników i bibliografii wyróżnia się ośmiotomowy *"Pamiętnik Koła Kielczan"* wydany w l. 1925-1938 w Warszawie przez grupę miłośników Ziemi Kieleckiej zrzeszonych w Kole Kielczan. Ciekawe treści zawierają także: *"Księga pamiątkowa Kielczan 1856-1904"* (wyd. 1925), *"Pamiętnik Świętokrzyski 1930"*, *"Pamiętnik Stanisława Czarnowskiego: wspomnienia z trzech stuleci XVIII, XIX i XX"*. Są tu też księgi pamiątkowe szkół.

Literatura piękna reprezentowana jest przez powieści oraz zbiorki poezji (ogółem 31 tytułów, w tym 10 zbiorów poezji). Powieści, opowiadania, dramaty i poezje są związane z Kielecczyzną tematem lub osobą autora. Do ciekawszych utworów w tej grupie literatury zaliczyć można dramt historyczny w pięciu aktach napisany przez Aleksandra Ładnowskiego pt. *"Barbara Rusinowska czyli zbójcy Gór Świętokrzyskich"* wyd. w Bochni w 1862 r. Miłośników klasztoru świętokrzyskiego zainteresuje *"Legenda kaplicy Świętego Krzyża na Łysej Górze"* autorstwa Barbary Kossuthówny

wyd. w Warszawie w 1922 r.

Zbiór ten zawiera też 6 katalogów wystaw organizowanych w okresie międzywojennym oraz w latach pięćdziesiątych XX-go wieku.

Bibliografia

Galster Bohdan: *Toporowski - puszkiniolog*. "Twórczość" 1965 nr 8 s. 127-129.

Gomulicki Juliusz W.: *O Marianie Toporowskim*. "Twórczość" 1972 nr 4 s. 142-145.

Marian Jerzy Toporowski. "Rocznik Literacki" 1971 s. 642-644.

Słownik współczesnych pisarzy polskich. T. 3. - Warszawa 1964 .- s. 354-365: Toporowski Marian.

Stec Elżbieta: *Postać z cienia. Wydawca, tłumacz, regionalista*. "Przemiany" 1983 nr 7 s. 26-27.

Toporowski Marian. *Strop: wspomnienie warszawskie*.- Warszawa: Towarzystwo Przyjaciół Książki, 1967 .- 36 s.

Toporowski Marian: *Dzieje i kultura Kielc i Ziemi Kieleckiej. Monografia bibliograficzna*. [Warszawa 1952]. Maszyn. [Biblioteka Narodowa nr akc. 6555].